

KATEŘINA MARTÍNKOVÁ

„Říká náš Josef, že prý píšete básničky. Je to pravda?“

„Vyšlo mi něco v časopisech,“ odpověděl chlapec skromně. „Ve *Světozoru* – a tak...“

„Pod vaším jménem?“

„Pod jménem Jaroslav Vrchlický. Thomayer mě tak pokřtil.“

Ale takto ho oslovila asi až po třech týdnech, kdy chodili kolem sebe jako němí. Když ho Josef k Martínkům přivedl, ani jména si neřekli, ani ruku si nepodali, byli jako živé sochy. Ale Kateřina už uměla číst v mužských pohledech a brzy poznala, že se Jaroslavovi líbí. Kdykoli se potkali, jeho pohled jako by se o ni opřel; nesnažil se to zastřít, vždycky jí chtěl něco říct, ale neodvážil se, až ona oslovila jeho.

„O čem píšete, prosím vás?“

„Především o ženách,“ řekl s drzým úsměvem.

„Tak?“ Nebyla překvapena. „O mně byste taky napsal?“

„Jestli se neurazíte?“

„Copak byste napsal něco špatného? O mně?“

„Ale naopak. Člověk píše, když je okouzlen.“

„Tak se někdy pochlubte, já vám to posoudím...“

S rodiči Martínkovými nežil Emil v pohodě. Hned po začátku školního roku přišel ze schůzky s Thomayerem několikrát pozdě; když mu to vyčítali, bránil se poukazem na

svou svobodu a na svou poezii; Josef se ho ujal, dokonce i Kateřina ztratila několik slov na jeho obranu, ale přililo to jen oleje do ohně a u Martínků vládlo vlastně ustavičně napětí. Tím bojištěm však procházel anděl: ramena, lokty, boky, nohy Kateřiny Martínkové. Nemusela ani promluvit; její zjev sám přinášel příměří a uklidnění.

Někdy, když přišel Jaroslav ze školy, neřekl také ani slovo, ale položil před Kateřinu list vytržený ze sešitu a složený do malého čtverečku.

„Před obrazem Madony,“ přečetla si název.

Když ji vyzval, aby četla dál, pokračovala polohlasem:

*Já poznal ženu – ve všech změnách žití
tkví její obraz duše ve hluboku,
a je-li láska, pak je v jejím oku,
a je-li radost, z jejích tahů svítí,
a je-li blaho, dýše z jejích retů...*

Chtěl se jí zavděčit a myslel na ni stále ve verších, ale pochyboval, zda jsou dokonalé a mohou uchvátit. Bylo to poprvé, co žil v nepřetržité blízkosti dívky. Anička z Ovčár byla mnohem starší. Kateřina však byla součástí jeho života. Byl rád, když byla přítomna nebo když věděl, že je v sousední světnici, a mohl doufat, že se dveře otevřou a ona vejde. Neuvážoval, jestli je hezká a jaké má dobré vlastnosti; ale byla tu, každý den se setkali, neuměl si už život jinak představit.

„Prošla bych se,“ řekla občas chlapcům. „Nechce mě někdo doprovodit?“

Jaroslav se rád nabídl. Připadal si rázem dospělejší, když mohl s Kateřinou přejít náměstí, když viděl vedle sebe její urostlou postavu a snědou tvář. Někdy v kroku zavadil o její ruku, o její bok. To bylo nádherné.

„Nebudou vám vaši vyčítat, že jste šla se mnou?“

„Hlavně aby vám to nevyčítal některý profesor. Mně je osmnáct pryč.“

„To není mnoho.“

„Protože jste chlapec a pořád školák. Ale děvče v mém věku...“

Líbila se mu její ráznost. Kateřina žila mimo školu, mimo rodinu, mimo kamarády.

„Taky mi připadá, že s vámi jsem rázem dospělejší, přiznal.“

Natáhla ruku a prohrábla se jeho dlouhými vlasy.

„Jste sám básnička,“ zasmála se.

Šli prázdnými uličkami na kraji města; když se mu zavěsila za loket, byli si rázem blíž. Zeptal se, jestli dočetla jeho báseň.

„Samozřejmě že jsem ji dočetla.“

„Nelíbila se vám?“

Toužil po tom, aby ho pochválila. Kateřina však byla povznesená a uzavřená.

„O to si nikdy neříkejte,“ poučila ho. „Vrátí se vám to ve zlém. Víte, kolik takových studentských lásek už jsem tady viděla...?“

„Sama jste je zažila?“

„Ani o to nestojím.“

„Já bych bez lásky nemohl žít. Člověk musí milovat, aby mohl vůbec dýchat.“

„Jenže v lásce je mnoho jidášů,“ řekla. „Zamilovat se je snadné. Ale nést ten cit, to je dřina. To každý nedokáže.“

„Moje láska zůstává vtělena do té básně,“ ukázal.

„Básníci se tak zbavují zemské tíže, co?“

„To je výmysl faunů.“

Bylo zábavné mluvit s Kateřinou o lásce; vždycky se dověděl něco nového. Před Martínkovými museli však mladí lidé svůj vztah skrývat; když se vraceli domů, rozdělili se, aby nešli zároveň. Jaroslav to vzal oklikou a měl pak, když se vracel, v kapse o báseň víc.

V zimě se začali chlapci učit k maturitě. Ale někdy vytáhli

sáňky a zamířili k nejbližšímu svahu. Kateřina se ráda přidala. Jaroslav se nemohl rozhodnout, které místo je lepší; když řídil, cítil její dech na krku, když seděl vzadu, vítr mu házel její vlasy do tváře.

„Drž mě!“ vyzvala ho. „Když spadneme, poletíme spolu!“
Převrhli se často a pak už bylo jedno, kam ruka sáhla.

Jednou však doma Jaroslav zaslechl, jak paní Martínková hudruje:

„Holka v tvém věku – a sáňky? To není doma dost práce? Ruce máš teď zmrzlé, ani jehlu v nich neudržíš.“

„Jehla snad počká, ne?“

„Léta nečekají. Je ti skoro devatenáct.“

„A ženich nikde,“ smála se Kateřina.

„Když se zahazuješ s takovýma klukama...“

„Takže bychom měli brát na byt raději penzisty, co?“

Matka po ní mávla utěrkou: „Ať tě nepřetáhnu...!“

Hovor z kuchyně bylo slyšet i v pokojíčku, kde se hoši učili. Josef doprovázel matčiny výčitky výstražnými posunkami. Jaroslava však hřála u srdce líbezná představa, že ho spojují s Kateřinou.

Dny ubíhaly stále rychleji. Vánoce byly chudobné; ale oba strýčkové poslali synovci příspěvek, a tak mohl Kateřině koupit kapesníček s krajkou. O svátcích se i u Martínků nálada vyjasnila. Všichni měli v rozkrojeném jablku hvězdičku a Jaroslav, ten viděl hvězdy i v Kateřininych očích.

V dalších týdnech vstoupila do studentského pokojíku k Jaroslavovi úzkost, že se nestačí naučit všechno, co za čtyři roky zanedbal. Byl si vědom povinností k rodičům i strýcům; dřel do noci, i když cítil, jak ho zápas s pamětí vysiluje.

Přízrak maturity bloudil starým dominikánským klášterem jako strašidlo. Kateřina se zjevila Jaroslavovi jen na chvíli denně, a jinak všechna pokušení zaháněl. I dopisy Thomayerovi odkládal, ač to bylo jediné pouto s přítelem, jehož ten

rok postrádal. Thomayer už studoval v Praze medicínu a ve svých dopisech živě líčil pražský život. V Umělecké besedě poznal řadu literátů a těšil se, že je seznámí s Jaroslavem. *Vyšlapávám Ti cestu, pošli všechno nové, cos napsal... Světozor touží tě tisknout. Až přijedeš...* Jaroslav správně chápal, že *až přijedeš* je podmíněno úspěšnou zkouškou dospělosti. A tak dřel a chvíle věnované veršům považoval málem za svatokrádež.

Konečně se dočkal svého dne. Bylo zlé počasí, přšelo; právě když dostal otázky z fyziky, strhla se bouřka; na okamžik se mu zdálo, že ztrácí vědomí, ale vydrápal se z té černé jámy a najednou měl hotové výsledky všech příkladů a bylo po maturitě. Když vyšel na ulici, ponořil ruce do čisté kaluže a omyl si čelo. Běžel domů, aby rychle napsal dopis strýci Antonínovi.

Kateřina se neslyšně vkradla za ním a náhle ho objala zezadu kolem krku.

„Tak co? Moc tě týrali?“

„To víš, profesori jsou někdy nemístně zvědaví,“ odpověděl už rozjařeně. „Ale šlo to.“

„Škoda,“ zalitovala žertem Kateřina. „To abych už vyhlížela nového podnájemníka. Ale snad bude taky psát verše.“

Teprve teď si Jaroslav uvědomil, že se bude muset s Kateřinou loučit.

„Ty básně ti budu psát stále já. Ať budu kdekoli, pošlu ti je.“
Usmála se se shovívavou ironií.

„V Praze budeš mít dost jiné zábavy.“

„Nejdřív zajedu na pár dní ke strýci do Ovčár.“

„Na faře se ti líbí nejvíc?“

„Tam jsem doma. Celá rodina si mě už stejně dávno představuje v sutaně.“

„Takže do semináře? Nic chytřejšího tě nenapadá? Tak ta tvá poezie lhala.“

„Zatím jsem myslel pořád jenom na maturitu. Ne na budoucnost.“

„Tak ji aspoň oslav, ty blázne,“ přimkla se k němu a objala ho.

Překvapilo ho to a vzrušilo. V jeho představách odjakživa dobýval muž ženu.

„Já na tebe nikdy nezapomenu,“ přitiskl ji k sobě.

„Vidíš, tak končívají ty studentské lásky: planými sliby.“

„Večer má třída schůzku. Uteču a přijdu za tebou.“

„Odjedeš, nevrátíš se,“ mávla rukou.

Popošla k oknu, odhrnula záclonu a chvíli mlčela. Zdálo se mu, že i z toho mlčení vane smutek. Ale než ji mohl ujistit, že se mýlí, otočila se zase se svým posměšným úsměvem. „Vidíš? Tamhle už jde za mnou další maturant.“

Podíval se, ale nikoho neviděl. Podivil se, kde se bere v Kateřině tolik moudrosti. Nedosáhl ve své zkušenosti dosud tak daleko; bažil po něžné lásce, pocitu, který neměl žádné další cíle.

U vzpomínek na dětství v Ovčárech mu bylo nejlépe. Potřeboval se uvolnit a osvobodit se od středoškolské stísněnosti. Kupodivu: nejlépe se cítil, když byl sám, a ženy za ním přicházely jenom ve snu.

Fridovi se od září 1872 ujali správy mlýna v Čisté u Rakovníka. Jaroslav je tam víckrát navštívil, o Vánocích, o prázdninách.

Konečně ho čekala Praha; ubytoval se s bratrem Bedřichem, který studoval akademické gymnázium, v ulici U obecního dvora. Když se později dověděl, že se v tom domě narodil Josef Mánes, byl na své obydlí ještě pyšnější. Musel ale do semináře; ovšem velmi brzy zjistil, že Kateřina právem pochybovala, zda je to pro něho správná cesta. Bylo na ní vyžadováno příliš mnoho slepé poslušnosti a přetvářky. Po

půl roce ze semináře vystoupil a dal se zapsat na filozofickou fakultu. Báł se to strýci Antonínovi sdělit, ale ten kupodivu nic nevyčítal a chápavě se s jeho rozhodnutím smířil.

Vrátil se tedy do bytu k bratrovi. Neměli na všechno tžž názor, ale Jaroslav oceňoval, že jeho mladší bratr nabývá určité osobitosti. Knihy nakupovali společně; pak se přeli, kdo je bude číst první. Toužili vmísit se do pražské umělecké společnosti. Vkradli se do Umělecké besedy a využívali příležitostí, aby se přiblížili umělcům, jejichž jména se často ozývala v hovorech. Sládek převzal v té době redakci *Lumíru*; Julius Zeyer tam otiskl novelu *Duhový pták*, kterou na sebe upozornil.

„Vrátil se z Ruska, kde byl vychovatelem,“ sdělil bratřím Frídovým Thomayer. „V Besedě se s ním určitě setkáte.“

Četli všechny časopisy, které sehnali, a hledali možnost, kam poslat vlastní práce. Toužili po prvních, třebaš malých úspěších.

Jaroslav dosud vzpomínal na Kateřinu. Na její přání jí poslal dokonce svou fotografii, kterou doprovodil verši.

*Rci, zdali poznáš moje taby ještě?
Z života stromu já jsem lístek zvadlý,
na jehož svěžest záhy sněhy padly
a jehož zeleň praly zimní deště.*

Ano, ještě v roce 1873 si oba mladí lidé psali, i když stále s většími přestávkami a spíš pod tlakem svědomí než z citové naléhavosti.

Později se Martínkovi přestěhovali do Sušice. Kateřina vzpomínala víc, než se hodilo k její ironické povaze, a Jaroslav tím byl několikrát překvapen.

V létě se zúčastnil Jungmannových oslav a Riegrova řeč ho nadchla; napsal Kateřině, že se seznámil s básníkem Bohdanem Jelínkem, a poslal jí několik knih. Ale chystal se ke zcela nové životní kapitole, ke zpovědi ze smutku mlá-

dí, a sbírka, která ji měla vyslovit, dostala předem název *Z hlubin*.

Kateřina se nikdy nevdala.